

Vlaams
Parlement

stuk **1551** (2011-2012) – Nr. 1
ingediend op 29 maart 2012 (2011-2012)

Voorstel van resolutie

van de heren Ludo Sannen, Ward Kennes en Kris Van Dijck

betreffende de inrichting van een universitaire opleiding
Islamitische Godsdienstwetenschappen

TOELICHTING

In de voorbije halve eeuw is het aantal islamitische gelovigen in Europa sterk toegenomen. Jan Hertogen (2010) schat het Belgische percentage moslims op 5,8% van de bevolking, ongelijk verdeeld over het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (22%) en Vlaanderen en Wallonië (elk 4%). Dit feit is de katalysator van verschillende maatschappelijke debatten over onderwerpen als integratie, identiteit, racisme en de rol van religie in de publieke sfeer. Zo is er politieke en academische aandacht voor de rol van islamitische voorgangers, leerkrachten en imams in dit verhaal. Recentelijk was er veralgemeende aandacht voor het onderzoek van het Steunpunt Gelijkekansenbeleid aan de Universiteit Antwerpen. Het steunpunt analyseerde de situatie van de in Vlaanderen werkzame imams, en concludeerde dat de meeste tijdelijk uit het buitenland geïmporteerd worden, dat zij taal en cultuur in vele gevallen niet kennen en vaak niet onafhankelijk van het moskeebestuur kunnen optreden¹.

In november 2011 besloot Brussels socioloog Felice Dassetto nog dat het neosalafisme, een extreem conservatieve islamitische stroming, in opmars is bij Brusselse jongeren. Als een van de doorslaggevende factoren in deze evolutie benoemt Dassetto het feit dat de meeste imams, maar ook islamleerkrachten, aan privé-instuten worden gevormd. De vier 'instituts supérieurs' die in Brussel imams opleiden, hebben een salafistisch karakter². Dit debat, en bovenstaande feiten, zijn niet nieuw, maar plaatsen de nood aan lokaal verankerde opleidingen voor islamkaders weer prominent op de agenda.

Het debat heeft ertoe geleid dat verscheidene Europese politici, academici en moslimverenigingen pleiten voor academische islamitisch-theologische opleidingen aan Europese universiteiten – een idee dat op dit moment gerealiseerd wordt in onze buurlanden. Dit voorstel van resolutie vraagt de Vlaamse Regering met sterke aandrang gesprekken aan te gaan en de realisatie van een academische theologische opleiding te bewerkstelligen, met respect voor de vrijheid van religie en andere grondwettelijke beperkingen.

In wat volgt wordt de context geschetst waarin zulke opleiding kan functioneren en de redenen waarom ze noodzakelijk is. Ten eerste wordt kort de plaats van de islam in de Belgische verhouding tussen Kerk en Staat en het Belgisch-Vlaamse wettelijke kader geschetst. Vervolgens wordt geargumenteed waarom een opleiding noodzakelijk is, en waarom deze een academisch-theologische vorm dient aan te nemen, inclusief een situatieschets van de relevante beroepsgroepen. Daarna wordt de inzet te komen tot de hier voorgelegde opleiding historisch gesitueerd met de weergave van binnen- en buitenlandse precedentes. De rol van de overheid in dit verhaal ten slotte vindt de lezer terug in het laatste deel van deze toelichting.

Dit voorstel van resolutie kwam tot stand naar aanleiding van de bespreking van de conceptnota van de heer Ludo Sannen³. Een verdere uitwerking van de argumentatie die in dit voorstel van resolutie wordt opgebouwd, kan de lezer dan ook terugvinden in voornoemde conceptnota.

¹ BELGA, Imams in Vlaanderen spreken nauwelijks Nederlands, Belga Web: 24.01.2012; J. DEBEER, Imams en Islamconsulenten in Vlaanderen: hoe zijn ze georganiseerd?, Steunpunt Gelijkekansenbeleid, Universiteit Antwerpen en Universiteit Hasselt, 80 p.

² A. ERKUL, "De islam is de motor van Brussel" in De Morgen, 18.11.2011, p. 9.

³ *Parl. St.* VI. Parl. 2010-11, nr. 1227/1, Conceptnota voor nieuwe regelgeving van de heer Ludo Sannen over een Vlaamse opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen.

Kerk en Staat

Een academische theologische opleiding voor islamkaders past in een ware integratie van de islam in het Belgisch-Vlaamse institutionele kader, waarbij de godsdienst zich inschrijft in de traditionele Belgische verhouding tussen Kerk en Staat, waarbij de overheid de grondwettelijk gewaarborgde vrijheid van godsdienst financieel ondersteunt in naam van het algemeen belang. Daarnaast is een dergelijke opleiding noodzakelijk om te voldoen aan de grondwettelijke plicht op kwaliteitsvol levensbeschouwelijk onderwijs.

De traditionele verhouding tussen Kerk en Staat in België wordt gekenmerkt door een bijzondere soort van relatie die niet te kenmerken valt als een strikte scheiding (laïcité) of neutraliteit. De relatie tussen beide wordt gekenmerkt door “een betrekkelijke scheiding en wederzijdse onafhankelijkheid”⁴. Vrijheid van eredienst, een staatswedde voor bedienaars van erediensten en een toelage voor onderhoud en oprichting van bidhuizen zijn gewaarborgd. De wetgever financiert de temporalia van bepaalde erediensten op grond van het algemeen belang⁵. Dit getuigt van een ‘welwillende neutraliteit’: de overheid draagt de financiële last van de grondwettelijk gewaarborgde godsdienstvrijheid. Om deze openbare financiering te kunnen ontvangen, dient de eredienst te beschikken over een wettelijk erkend ‘hoofd van eredienst’. In deze optiek werd de Executieve van de Moslims van België aangeduid. Dit hoofd van eredienst is een essentiële gesprekspartner met het oog op het inrichten van academische theologische opleidingen (verder: zie ondertitel Rol van de overheid).

Naast vrijheid van godsdienst garandeert de Belgische Grondwet tevens ook kwaliteitsvol onderwijs in de erkende godsdiensten en de niet-confessionele zedenleer. Een dergelijke verplichting noopt de wetgever ertoe het bestaan van kwaliteitsvolle academische opleidingen te verzekeren, aangezien deze een noodzakelijke voorwaarde vormen om het niveau van degelijke lerarenopleidingen te waarborgen⁶.

Hoewel de bedienaren van de erediensten en andere kaders (deels) gefinancierd worden door de overheid, werd grondwettelijk enkel vastgelegd dat deze dienen te beantwoorden aan interne normen. Hier is sprake van een paradox. De Commissie van Wijzen, die door toenmalig federaal minister van Justitie Laurette Onkelinx in 2005 werd samengeroepen om de modaliteiten van het Belgische financieringssysteem te analyseren, was de mening toegedaan dat de overheidsfinanciering dient te worden gekoppeld aan de eis dat degenen die een eredienst bedienen, bepaalde kwaliteiten dienen te bezitten. Zij oordeelt dat er hier sprake is van ‘morele diensten’ zoals bepaald in artikel 181 van de Grondwet. Deze bepaling biedt de federale wetgever de mogelijkheid om eisen inzake beroepsbekwaamheid op te leggen. Dit zou gekoppeld kunnen worden aan artikel 24 van de Grondwet, op grond waarvan de mogelijkheid bestaat de subsidiëring van onderwijsinstellingen te koppelen aan de naleving van verschillende voorwaarden, waaronder bijvoorbeeld het volbrengen van een academische opleiding.

Waarom een academisch-theologische opleiding?

Een kritische en maatschappelijk relevante geestelijkheid, een intellectueel levendig godsdienstonderwijs is onmogelijk zonder een academisch-theologisch onderzoek en tertiair onderwijs dat geestelijkheid en lager en secundair onderwijs voedt. Daarom is een academische islamitisch-theologische opleiding een *conditio sine qua non* als men de islam in het Belgisch-Vlaamse institutioneel kader wenst te integreren en als men onze praktiserende islamitische medeburgers wil voorzien van dezelfde rechten en plichten als andere gelovigen.

⁴ H. DE LEY, *Moslims in de Europese, i.c. Belgische, Lekenstaat*, Gent, Universiteit Gent, 2008.

⁵ Wet van 4 maart 1870 betreffende de regeling van het temporele van de erediensten.

⁶ H.M. HEINIG, “Was sind die rechtlichen Vorgaben für eine Imamausbildung” in B.UCAR, l.c., 51-53.

Een academisch-theologische opleiding is een godsdienstwetenschappelijke opleiding waar confessionele vakken, vakinhouden die behandeld worden vanuit een binnenperspectief, worden onderwezen naast vakken die benaderd worden vanuit een strikt wetenschappelijke methode, vanuit het buitenperspectief. Een dergelijke omschrijving is natuurlijk gradueel, en beide perspectieven kunnen ook binnen hetzelfde vak voorkomen. De opleiding dient een zekere religieuze finaliteit te combineren met een kritische, academische benadering. Ter contrastering met deze benadering verwijzen we naar de hbo-opleiding tot islamitisch geestelijk werker aan de Hogeschool Inholland te Amsterdam, een ‘imam-opleiding’ die niet voldoet aan deze standaard (zie ondertitel Evoluties in het buitenland).

De confrontatie van deze twee perspectieven vormt de kern van een theologisch tertiair onderwijs. Concreet betekent een theologische focus dat onderzoek verricht wordt in subdisciplines van de islamitische theologie, zoals de Koran- en Hadithexegese, geschiedenis van de profetische traditie en mystiek, maar ook islamitische filosofie en recht. De studie van deze disciplines wordt in een godsdienstwetenschappelijke opleiding gecombineerd door een brede academische vorming bestaande uit relevante sociaalwetenschappelijke en juridische modules.

De hier voorgestelde opleiding is dus zeker geen ruwe ‘integratiehefboom’, maar een volwaardige godsdienstwetenschappelijke opleiding. De realisatie van zo een opleiding is de praktische toepassing van het principe van de ‘welwillende neutraliteit’ en een stap in de gelijkshakeling van de islam in de verhouding tussen de overheid en de erkende religieuze gemeenschappen. Door de focus op het binnenperspectief onderscheidt ze zich van een opleiding Islamkunde, zoals die reeds bestaan aan de universiteiten van Leuven en Gent. Door de academische aard van de stof dient een dergelijke opleiding aan een universiteit ingericht te worden.

De Duitse minister van Onderwijs Annette Schavan wees bij de aankondiging van haar initiële beslissing om te voorzien in startfondsen voor de creatie van twee academische opleidingen op de historische verdiensten van theologische opleidingen. Door het gebruik van historisch-kritische onderzoeksmethoden en de confrontatie met andere perspectieven hebben ze ervoor gezorgd dat geestelijken voorzien werden van een brede academische bagage en – bovendien – een kritische geest.

Meer dan een opleiding

Het invoegen van een opleiding binnen een bestaande universiteit of andere institutionele constructie voldoet op lange termijn niet met het oog op het creëren van een academische cultuur omtrent islamitische theologie in Vlaanderen. Enkele eenheden wetenschappelijk personeel die onderwijzen en onderzoek verrichten, zijn slechts een aanhef. Een institutionele aanwezigheid in de schoot van een universiteit, met lezingen, de ontwikkeling van een eigen onderwijs- en onderzoekscultuur, conferenties en studiedagen, bijscholingen, formele inbedding in onderzoeksnetwerken enzovoort maakt het wezen uit van een moderne academische onderzoeksdiscipline. Het succes en de relevantie van een theologische opleiding is naast het academische niveau en het draagvlak binnen de moslimgemeenschappen onlosmakelijk verbonden met de uitbouw van een volwaardig centrum voor islamitische theologie, ingebed in het Vlaamse universitaire landschap.

Structuur van de opleiding

De focus van dit voorstel van resolutie ligt op de realisatie van een godsdienstwetenschappelijke opleiding die een voedingsbodem zal vormen voor verschillende beroepsgroepen. De twee belangrijkste en talrijkste zijn de islamitische religieuze voorgangers of imams en de islamleraren. Beide beroepen, die net als andere beroepsgroepen instroom en input vanuit een te realiseren opleiding zullen ontvangen, hebben eigen karakteristieken die specifieke vaardigheden vereisen. De rechtstreekse uitstroom naar deze beroepsgroepen zou kunnen

verlopen via specifieke afstudeerrichtingen van een professionele of academische bacheloropleiding en/of de inrichting van een masteropleiding, wat reeds het geval is voor islamleraren. De realisatie van dergelijke opleidingen wordt door de indieners van dit voorstel van resolutie dan ook noodzakelijk geacht.

Het zwaartepunt in dit voorstel van resolutie ligt echter niet bij deze professioneel georiënteerde opleidingen. De focus ligt op het benadrukken van het belang van een brede bamaopleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen. Deze zal haar invloed op deze beroepsgroepen niet uitoefenen via het kanaal van de directe, professionele vaardigheidstraining, maar via kennisverwerving en -ontwikkeling en de creatie van een academische cultuur rondom deze beroepsgroepen.

In wat volgt geven we een situatieschets van de twee voornoemde beroepsgroepen en de implicaties voor een toekomstige opleiding. Dit betekent geenszins dat uitsluitend deze beroepsgroepen de vruchten van de hier voorgelegde opleiding zullen plukken. Denk maar aan bijvoorbeeld islamconsulenten en andere werknemers actief in de jeugdzorg. Evenmin impliceert dit dat het voeden van deze beroepsgroepen het enige doel is van de realisatie van een opleiding. Een academische islamitisch-theologische opleiding is ook buiten een rechtstreeks effect op de arbeidsmarkt broodnodig. Met de woorden van Annette Schavan, Duits minister van Onderwijs: “Glaube muss gedacht werden. Religion braucht Klärung und Aufklärung.”⁷.

Imams in Vlaanderen

De meeste imams in Vlaanderen komen veelal uit het buitenland, spreken geen of onvoldoende Nederlands en hebben daarom geen kennis van ons wettelijk kader, noch van onze sociale en culturele normen. Dit bleek eens te meer uit de resultaten van het recente onderzoek van het Steunpunt Gelijkekansenbeleid van de UA⁸. Zij blijven meestal maar enkele maanden of jaren, en kunnen er dus ook geen voeling mee krijgen.

Op die manier kunnen Vlaamse islamitische jongeren en jongvolwassenen, de nieuwe generatie kortom, nooit terecht bij hun imam voor antwoorden op vragen over het leven als moslim in onze westerse, gesecculariseerde maatschappij. Vele islamitische jongeren die hun identiteit in onze maatschappij construeren, stoten op het kwalitatief en kwantitatief lage aanbod aan islamitische religieuze voorgangers in ons land. Daarom oriënteert een beduidend deel van deze jongeren zich aan bepaalde islamitische stromingen die momenteel in zwang zijn in de islamitische wereld. Het islamitische discours en de plaats van de islam in deze maatschappijen is vormgegeven door en specifiek aan de omstandigheden in onder andere het Midden-Oosten en Noord-Afrika.

De imam vormt zo voor de gelovigen geen brug tussen samenleving en geloof, maar een belemmering (zie ondertitel *Waarom een academisch-theologische opleiding?*). Naar geïntegreerde imams, die onze taal spreken en onze leefwereld kennen, wordt trouwens door de moslimjongeren zelf gevraagd – zo blijkt uit eerdere onderzoeken van de Koning Boudewijnstichting⁹.

Dit terwijl de rol van de imam sterke veranderingen heeft ondergaan in de context van diaspora. Moslims uit de tweede en derde generatie leggen een sterkere nadruk op de uitgebreide maatschappelijke rol van een imam. Binnen zijn rol van ‘maatschappelijk assis-

⁷ X, *Imam-Ausbildung in Tübingen: Schavan eröffnet Islam-Zentrum*, 16.09.2011.

⁸ J. DEBEER, o.c.

⁹ M. KANMAZ & M. EL BATTIUI, *Moskeeën, imams en islamleerkrachten in België. Stand van zaken en uitdagingen*, Koning Boudewijnstichting, Brussel, 09.2004, p. 30.

tent' wordt vaak van een imam verwacht dat hij de leden van zijn gemeenschap op sociaal, psychologisch en administratief vlak helpt¹⁰.

Belangrijk om op te merken is dat imams erg verschillende rollen waarnemen in verschillende moskeegemeenschappen. De culturele breuklijnen binnen de moslimgemeenschap(pen) spelen hier een grote rol. Zo bezit de imam in de sjitische traditie een bijzondere kennis en autoriteit met betrekking tot de kennis van de Koran, terwijl dit in de soennitische traditie minder het geval is¹¹. Prof. Ghaly van de Universiteit Leiden haalt dit aan als één van twee essentiële oogmerken van een universitaire theologische opleiding in onze contreien: aandacht voor de culturele diversiteit binnen de islamitische wereld. De rol van een imam in een Marokkaanse moskee kan radicaal verschillen van deze in een Turkse moskee, dit zowel door puur culturele verschillen als door verschillen qua rechtsschool en/of religieuze gemeenschap. Dit werd ook bevestigd in de CeMIS-onderzoeken (Centrum voor Migratie en Interculturele Studies) naar het draagvlak voor een dergelijke opleiding binnen de moslimgemeenschap: aandacht voor de heterogeniteit binnen de islam is onontbeerlijk, maar wel liefst binnen dezelfde opleiding¹².

Met prof. Ghaly benoemen wij hier ook een tweede leidraad van zulke opleiding: de positie van moslims in onze maatschappij en de participatie van de student hierbij, wat bereikt dient te worden door een grondige academische studie van de moderne religiewetenschappen en de plaats van religie in de moderne West-Europese maatschappij¹³.

Islamleraren in België

Het aantal scholen uit het Vlaamse gemeenschapsonderwijs met een leerkracht islamitische godsdienst bedroeg in het basisonderwijs in 2010-2011 228, in het secundair onderwijs 172¹⁴. Theoretisch dienen islamleerkrachten te beschikken over een diploma hoger secundair onderwijs of een 7e beroeps met diploma. Leerkrachten voor het secundair onderwijs dienen minstens een professionele bachelor te volbrengen. Naast deze beide vereisten is ook het volbrengen van een specifieke lerarenopleiding noodzakelijk, evenals een examen van de Moslimexecutieve. Een diploma Islamleerkracht van de Erasmushogeschool in Brussel, of Groep T in Leuven voldoet ook voor lager en secundair onderwijs.

Een integratie van de islam in het wetgevende kader, een gelijkschakeling met de andere erkende erediensten, betekent dan ook dat deze opleidingsvoorwaarden opgetrokken dienen te worden. Een islamitische jongere die ervoor kiest om in de laatste graad van het secundair onderwijs islamonderricht op te nemen in het Vlaamse onderwijs, heeft er recht op dat hij les krijgt van een leerkracht met een universitair masterdiploma, die in staat is grondig over zijn religie te reflecteren. De totstandkoming van een universitaire opleiding islamitische godsdienstwetenschappen is een noodzakelijke voorwaarde voor het respecteren van dit recht. Een dergelijke opleiding is ook onontbeerlijk als academische input voor de professionele lerarenopleidingen. Enkel zo kan het wetenschappelijk niveau van het docentenkorps gegarandeerd worden.

¹⁰ E. PICQUERAY, Haalbaarheidsstudie over een vormingsaanbod voor islamkaders, UA (ongepubliceerd rapport), 42 p.

¹¹ H.-G. ZIEBERTZ, "Der Beitrag zur christlichen Theologie zur Imamausbildung" in B. UCAR, Imamausbildung in Deutschland: Islamische Theologie im europäischen Kontext, Osnabrück, Universitätsverlag Osnabrück, 2010, 294.

¹² E. PICQUERAY, Haalbaarheidsstudie over een vormingsaanbod voor islamkaders, UA (ongepubliceerd rapport), 72 p.

¹³ M.M. GHALY, "Imamausbildung in Europa: Im Fokus der niederländischen Erfahrungen" in B. URCA, l.c., 213-214; correspondentie met M.M. GHALY.

¹⁴ Antwoord op vraag nr. 133 van Chris Janssens aan minister van Onderwijs Pascal Smet, *Schriftelijke Vragen* VI. Parl. 2010-11, nr. 133.

Historisch kader

In het onderstaande gaan we niet dieper in op de geschiedenis van de erkenning en institutionalisering van de islam in België en de houding van de overheid tegenover de islam als religieuze gemeenschap¹⁵. In de volgende paragrafen beperken we ons tot enkele relevante precedënten.

Precedenten: financiering van de katholieke en protestantse opleidingen

De hierboven toegelichte verhouding tussen overheid en religieuze gemeenschappen in België vertaalt zich onder meer in een openbare financiering van de theologische opleidingen aan de Katholieke Universiteit Leuven. Deze verlenen zowel confessionele als academische graden. De tertiaire protestantse theologische opleidingen in ons land genieten eveneens financiële ondersteuning door de Vlaamse Gemeenschap: de Evangelische Theologische Faculteit (ETF) in Heverlee en de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid (FPG) in Brussel. De FPG werd sinds haar ontstaan op uitzonderlijke decretale basis gefinancierd door de Vlaamse en Franstalige Gemeenschap, de ETF slechts sinds 2007. Sinds 2009 krijgen beide instituten een organieke financiering op basis van de onderwijscomponent, waardoor zij gedeeltelijk werden gelijkgeschakeld met andere erkende tertiaire opleidingen. Ten opzichte van een toekomstige financiering voor de onderzoekscomponent liet de minister van Onderwijs weten te onderzoeken of een eventuele onderzoeksfinanciering afhankelijk kon worden gemaakt van een samenwerking met andere binnen- en buitenlandse universiteiten als een vorm van kwaliteitsgarantie. Op die basis liepen er toentertijd reeds gesprekken tussen de ETF en de VUA¹⁶ (Vrije Universiteit Amsterdam).

De verwijzing naar de aparte organieke financiering van deze twee protestantse instituten betekent geenszins dat de auteurs het model van deze separate institutionele inbedding onderschrijven en toegepast wensen te zien op de islamitische eredienst. Zij dient als indicator van de relatie tussen overheid en religieuze gemeenschappen in ons land: protestants theologisch onderzoek en onderwijs en de opleiding van bedienaren en leerkrachten, wordt gefinancierd door de overheid in functie van het algemeen belang.

Het samenwerkingsmodel kan echter tot voorbeeld strekken voor de realisatie van een opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen. Die zou afhankelijk gemaakt kunnen worden van samenwerking met binnen- en/of buitenlandse instellingen die gereputeerd zijn qua islamitische theologie. Een dergelijke samenwerking wordt hoe dan ook door verschillende commentatoren als ‘conditio sine qua non’ voor de acceptatie van een confessioneel georiënteerde opleiding binnen de moslimgemeenschap en binnen het Europese universitaire landschap gezien¹⁷.

¹⁵ Voor meer info wordt de lezer verwezen naar voornoemde conceptnota van Ludo Sannen, o.c. & M. KAMNAZ & S. ZEMNI, Moslims als inzet in religieuze, maatschappelijke en veiligheidsdiscours: de erkenning en institutionalisering van de islamitische eredienst in België” in C. Timmerman & E. Vanderwaeren (eds.) *Islambeleving in de Lage landen*, Acco, Leuven/Apeldoorn, 2008, pp. 109-156.

¹⁶ *Vragen* VI. Parl. 2010-11, nr. 1150/1; De minister deed in januari 2011 het voorstel om 300.000 € voor te behouden voor beide opleidingen, en startte met hen onderhandelingen op over de verdeelsleutel. De ETF en de VUA startten een gezamenlijk onderzoekscentrum: het John Edwards Center.

¹⁷ M. BAHADIR in B.URCA, l.c., 414; U. RUDOLPH, e.a., l.c., 10.

Stappen naar een islamitische opleiding

De geschiedenis van het debat over opleidingen voor islamitische religieuze voorgangers en het instellen van een opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen is onlosmakelijk verbonden met de Belgisch-Vlaamse immigratiegeschiedenis en de bijhorende traditie van de islam in België. Het debat omtrent islamonderwijs aan de Vlaamse scholen culmineerde in 2003 in een resolutie van het Vlaams Parlement, waarin de Vlaamse Regering werd opgeroepen de randvoorwaarden te scheppen voor het ontstaan van een ‘faculteit Islamitische Godsdienstwetenschappen’¹⁸. De ambitie een volwaardige opleiding voor imams en islamleraars in te richten binnen het Vlaamse onderwijs werd vervolgens vermeld in het Vlaamse regeerakkoord 2004-2009. In het regeerakkoord 2009-2014 werd ten slotte ingeschreven: “De Vlaamse Regering zet de inspanningen voort om in overleg met vertegenwoordigers van de Islamitische eredienst te komen tot een opleiding voor imams.”.

Verschillende studies werden tijdens de regeerperiode 2004-2009 uitgevoerd door het Centrum voor Migratie en Interculturele Studies van de Universiteit Antwerpen in opdracht van toenmalig minister van Onderwijs Frank Vandenbroucke. Deze onderzoeken waren vruchtbaar en concludeerden dat er een groot draagvlak voor een opleiding bij de moslimgemeenschap bestond, dat deze opleidingen aan de universiteiten georganiseerd dienden te worden, in overleg met de gemeenschap, en dat de overheid een mediërende rol dient te spelen. Een stappenplan op weg naar een Hoger Instituut voor Islamitische Studies werd voorgelegd door het CeMIS. Op basis van dit plan kreeg het centrum een ad-hocsubsidie om een postacademische vorming Verdieping in de Islam te organiseren, die in het academiejaar 2009-2010 plaatsvond en voornamelijk gericht was op reeds in Vlaanderen actieve islamleraars. De vorming kreeg een positieve interne evaluatie maar werd niet voortgezet, ondanks een aanvraag tot verlenging vanuit het CeMIS. Sindsdien werden geen verdere stappen ondernomen, noch vanuit de Vlaamse universiteiten, noch vanuit de Vlaamse overheid.

Ervaring Vlaamse universiteiten met theologie en islam

Buiten deze ervaring van het CeMIS binnen de UA dient de extensieve ervaring van de Vlaamse universiteiten met onderwijs over de islam en andere godsdienstwetenschappen vermeld te worden. Zoals reeds vermeld is de eeuwenoude godsdienstwetenschappelijke traditie van de Leuvense universiteiten erg relevant voor het vormgeven van een dergelijke opleiding. Daarnaast beschikt de KU Leuven over een bachelor-masteropleiding Arabistiek en Islamkunde aan de faculteit Letteren. De UGent beschikt niet over een theologische poot, wel over een soortgelijke opleiding Arabistiek en Islamkunde.

Evolutie in onze buurlanden

De nood aan lokaal verankerde academisch-theologische opleidingen werd in de meeste van onze buurlanden erkend. Voor een uitgebreid overzicht van de in onze buurlanden aanwezige en op stapel staande opleidingen wordt de lezer verwezen naar de in juli door de heer Ludo Sannen ingediende conceptnota. In wat volgt geven we een kort overzicht.

a) Nederland

In Nederland bestaan reeds enkele jaren twee bamaopleidingen, aan de Universiteit Leiden en de Vrije Universiteit Amsterdam, volgens twee verschillende modellen, waarbij de VUA vanuit haar traditie voor een integrale vorming tot geestelijke koos, in tegenstelling tot de Universiteit Leiden, die als seculiere universiteit koos voor een pure theologische vorming, om dan een ambtelijke vorming in te richten buiten de universiteit, in samenwerking met de moslimgemeenschap. De VUA ging in september 2005 van start met haar opleiding, en verkreeg een specifieke subsidie van 1,5 miljoen euro van het Nederlandse

¹⁸ L. SANNEN, G. VAN BAELEN, A. VAN NIEUWKERKE en D. DE COCK: Voorstel van resolutie betreffende het islamonderricht in het onderwijs, *Parl. St.* VI. Parl. 2002-03, nr. 1619/1.

ministerie van Onderwijs om de opleiding uit te bouwen tot een volwaardig bamaprogramma met een eigen, vast docentenkorps, wetenschappelijke medewerkers en een doctoraatsprogramma.

De opleiding, ondergebracht bij de opleiding Religie & Levensbeschouwing, werd ook niet geconcipeerd als doelgerichte ‘imamopleiding’ als dusdanig, wel met tewerkstelling in moskeeën en culturele centra als een mogelijkheid. Mogelijke afstudeerrichtingen zijn momenteel Islamitische geestelijke zorg, Islamitische jeugdzorg en Islamitische levensbeschouwelijke vorming (SLO: Stichting Leerplanontwikkeling). De eerste vijf studenten studeerden af in 2009 als geestelijk verzorger en vonden allen werk binnen openbare instellingen.

De opleiding zal echter uitgebouwd worden tot een ware integrale opleiding tot islamitisch geestelijk leider of imam. De Vrije Universiteit verkreeg in september 2011 een vijfjarige ad-hocsubsidie van het ministerie van Onderwijs voor het opzetten van meerdere islamitische seminaries aan de universiteit, die ambtelijke imamopleidingen gaan verzorgen voor zowel soennieten als sjiieten¹⁹.

Bij het opzetten van een ambtelijke opleiding die de reeds bestaande theologische opleiding dient te complementeren, koos de Universiteit Leiden (UL) voor intensief overleg met de moslimgemeenschap. Net als het docententeam van de UL besloot de universiteit dat het vruchteloos wachten was op een verenigd initiatief van de moslimgemeenschappen. Het besliste daarom samen te werken met een lokale moskeekoepel, waarmee het een gemeenschappelijk voorstel indiende²⁰. Gebrek aan eensluidendheid bij de centrale vertegenwoordigde organen van de Nederlandse moslims vormde geen onoverkomelijke hindernis voor de inzet tot een ambtelijke poot bij de theologische opleiding te voegen. Er werd geargumenteed dat het belangrijker was een consensus te bereiken met de lokale moskeekoepel. Het zijn immers de hiertoe behorende moskeeën die afstuderende islamkaders (naast scholen, de publieke sector enzovoort) tewerk dienen te stellen.

b) Duitsland

De regering-Merkel kondigde in april 2011 de inhuldiging van vier centra islamitische theologie aan, respectievelijk aan de universiteiten van Münster/Osnabrück, Tübingen, Erlangen-Nürnberg en Frankfurt/Gießen. Die vier centra krijgen gedurende vijf jaar vanuit het ministerie van Onderwijs de fondsen om docenten, wetenschappelijke medewerkers en doctorandi te financieren voor een periode van vijf jaar.

In Münster/Osnabrück en Tübingen ging de opleiding reeds van start bij het begin van het academiejaar 2010-2011. Inmiddels is het eerste Zentrum für Islamitische Theologie ingehuldigd aan de universiteit van Tübingen. Alle hier studerende krijgen een basisopleiding islamitische theologie en Arabisch. Toekomstige afstudeerrichtingen in de master zijn imam en islamitisch leraar. Islamitische geestelijken zullen hier dus voortaan integraal gevormd worden, zowel theologisch als ambtelijk.

Aan de andere drie universiteiten zullen gelijkaardige centra, onder de lokale theologiefaculteiten, geopend worden. Ook is reeds een postgraduaatsopleiding opgericht, in een samenwerking tussen de universiteiten van Münster, Erlangen-Nürnberg, Frankfurt, Hamburg, Osnabrück, Paderborn and Tübingen om wetenschappelijk personeel klaar te stomen voor de oprichting van de vier centra islamitische theologie²¹.

¹⁹ X, Islamitische ambtsopleidingen, 16.09.2011, <http://www.godgeleerdheid.vu.nl/nl/nieuws-en-agenda/nieuwsarchief/2011/islamitische-ambtsopleidingen.asp>.

²⁰ M.M.GHALY, o.c.

²¹ STIFTUNG MERCATOR, Postgraduate Programme Islamic Theology 26.01.2012, <http://www.stiftung-mercator.de/en/thematic-clusters/integration/graduierntenkolleg-islamische-theologie.html>.

Rol van de overheid

De bevoorrechte getuigen in de haalbaarheidsonderzoeken van CeMIS geven eens te meer aan dat de functie van mediator de voornaamste rol is die de overheid op zich dient te nemen.

De Vlaamse Regering behoort als drijvende, faciliterende actor tussen universiteiten en de moslimgemeenschappen op te treden. Vanuit een geëngageerde houding kan de regering de ontwikkeling van opleiding en centrum stimuleren. Zij dient te stellen dat er een academische opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen (en op termijn een centrum voor islamitische theologie) zal komen, financieel mogelijk zal worden gemaakt en dat haar inrichting enkel een kwestie van tijd en een solide voorstel is. Daarbij stelt zij een tijdspad voorop. Streefdata zijn hiertoe noodzakelijk. De overheid erkent en communiceert dat deze opleiding wenselijk is. Hierdoor wordt een positief ‘intellectueel investeringsklimaat’ geschapen. Continuïteit wordt gegarandeerd, zodat een zekere ervarings- en kennisopbouw verzekerd worden.

Bij het beoordelen van het al dan niet ondersteunen van een bepaald voorstel dient uiteraard rekening gehouden te worden met het verwerven van een draagvlak voor een bepaald voorstel door de universiteiten bij de moslimgemeenschappen in Vlaanderen.

In haar algemene houding en maatregelen ter realisatie van universitaire theologische opleidingen voor islamkaders dient de Vlaamse Regering de academische vrijheid en de vrijheid van godsdienst uiteraard ten volle te respecteren.

Ludo SANNEN

Ward KENNES

Kris VAN DIJCK

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- gezien:
 - 1° de grondwettelijke verankering van de vrijheid van godsdienst en de financiering van de erediensten in België;
 - 2° de grondwettelijke verankering van de plicht om kwaliteitsvol onderwijs in te richten voor de erkende erediensten en de niet-confessionele zedenleer;
 - 3° de traditionele verhouding tussen Kerk en Staat in het Koninkrijk België, die zich kenmerkt door een ‘welwillende neutraliteit’, waarbij de staat de vrijheid van godsdienst financieel ondersteunt in functie van het algemeen belang;
 - 4° de wettelijke erkenning van de islam als erkende eredienst, die de islam in dit kader plaatst;
 - 5° het samenwerkingsakkoord tussen de Federale Overheid, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest van 27 mei 2004 betreffende de erkenning van de erediensten, de wedden en pensioenen van de bedienaars der erediensten, de kerkfabrieken en de instellingen belast met het beheer van de temporaliën van de erkende erediensten en het uitvoeringsbesluit van 30 september 2005 dat daaraan voorwaarden koppelt die gelden voor de geloofsgemeenschappen van alle erkende erediensten, waarmee de gemeenschappen en gewesten zich inschrijven in voornoemde verhouding;
 - 6° de historische bijdragen van godsdienstwetenschappelijke opleidingen tot de brede en kritische academische vorming van geestelijken in Vlaanderen en West-Europa;
 - 7° de nood aan academisch onderzoek, met het oog op kennisverwerving en -ontwikkeling omtrent en binnen de islamitische theologie in een West-Europese context;
 - 8° de evoluties in onze buurlanden: de ontwikkeling van het Centrum voor Islamitische Theologie aan de VUA en de opleiding Islamitische Theologie in Leiden, de creatie van vier centra voor islamitische theologie aan Duitse universiteiten, de talrijke initiatieven in andere West-Europese landen en de tijdelijke, gerichte financiële ondersteuning door de respectievelijke nationale overheden, teneinde het ontstaan van opleidingen en centra te faciliteren;
 - 9° de huidige decretale context die het hoger onderwijs regelt en de organieke financiering van academische opleidingen aan bestaande en erkende Vlaamse universitaire instellingen regelt;
 - 10° de gebrekkige integratie van vele islamitische religieuze voorgangers door hun gebrek aan vertrouwdheid met, en kennis over, onze samenleving en de nood aan een kritische, reflectieve geestelijkheid met een brede academische achtergrond;
 - 11° de standaard dat scholieren in de derde graad van het secundair onderwijs les krijgen van licentiaten en masters, en het feit dat deze standaard voor het secundair religieus en levensbeschouwelijk onderwijs van de katholieke en protestantse erediensten, evenals de niet-confessionele vrijzinnigheid geldt;
 - 12° de nood aan het verzekeren van de kwaliteit van het docentenkorps dat in de professionele bachelors op Vlaamse hogescholen de opleiding tot islamleerkracht verzorgt, en het feit dat deze kwaliteitsbewaking onmogelijk is zonder academische input;
 - 13° de positieve invloed die de inrichting van een kwalitatief hoogstaande opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen moet uitoefenen op hierboven voornoemde beroepsgroepen, maar ook op islamconsulenten, werknemers in de jeugdzorg en dergelijke;
 - 14° het antwoord van de heer Pascal Smet, Vlaams minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel in de Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen op de vragen om uitleg 756 (2010-2011), 39 (2011-2012), 530 (2011-2012) en 1089 (2011-2012);

- vraagt de Vlaamse Regering:
- 1° de nodige stappen te ondernemen met het oog op de realisatie van een bamaopleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen, binnen een bestaande en erkende Vlaamse universitaire instelling of instellingen;
 - 2° hiertoe gesprekken te voeren met het vertegenwoordigend orgaan van de moslims in de Vlaamse Gemeenschap, de Moslimexecutieve, andere relevante islamitische koepelverenigingen en de Vlaamse universiteiten;
 - 3° tussen de gesprekspartners een faciliterende rol op te nemen;
 - 4° gerichte ondersteuning te bieden aan de inrichtende universitaire instelling of instellingen teneinde de opstart van een kwalitatief hoogstaande opleiding islamitische Godsdienstwetenschappen en de realisatie van een centrum voor Islamitische theologie mogelijk te maken, waarna de opleiding zo spoedig mogelijk dient te worden geïntegreerd in het decretaal verankerde financieringssysteem;
 - 5° de steun te verbinden aan het uitwerken van een concreet stappenplan, door de inrichtende universitaire instelling of instellingen, naar de uitbouw van een centrum voor islamitische theologie;
 - 6° bijzondere aandacht te besteden aan de academische reputatie wat betreft theologie, godsdienstwetenschappen en islamkunde van de inrichtende universitaire instelling of instellingen en haar inspanningen om een draagvlak voor haar voorstel binnen de moslimgemeenschappen in Vlaanderen te verwerven;
 - 7° naast de inzet voor de opstart van een academische opleiding Islamitische Godsdienstwetenschappen, de inspanningen voort te zetten om in overleg met vertegenwoordigers van de islamitische eredienst een professionele opleiding voor imams te realiseren binnen het Vlaamse onderwijs.

Ludo SANNEN

Ward KENNES

Kris VAN DIJCK